

Az óvodai ének-zenei nevelés tendenciái a kreativitás fejlesztésének tükrében

Révész József

Soproni Egyetem Benedek Elek Pedagógiai Kar, Művészeti és Sporttudományi Intézet,
tanársegéd 0009-0004-2498-5841

KEYWORDS

- music education
- musical creativity
- paradigm shift
- Katalin Forrai methodology
- complex artistic development

KULCSSZAVAK

- zenei nevelés
- zenei kreativitás
- paradigmaváltás
- Forrai Katalin módszertana
- komplex művészeti fejlesztés

ABSTRACT

The gift of singing and music education in nursery schools, in the light of creativity development | The starting point for this research is a major challenge of our time. I aim to assess and demonstrate how music education methodology, which is a paradigm in contemporary preschool education – marked by the name of Katalin Forrai and published in the 1970s based on Kodály's principles – has changed over the past decades and to what extent music education practice in preschool has been adapted and modified. My research also provides an opportunity to explore the reasons behind these changes. I aim to show how the emphases and proportions of music education in kindergarten can be characterised in the practice of kindergarten education within the framework of kindergarten teacher training. I have formulated the following research questions to achieve these aims. What are the goals of music education in kindergarten? What are the priorities of music education? How is the development of creativity in kindergarten implemented? My research was based on a nationally sampled questionnaire survey of practising preschool music teachers that aimed to explore the general practice of music education in preschool, knowledge of alternative music education methods, music listening habits (with a focus on classical), and attitudes towards music education and creativity education. I used an inductive, more narrowly descriptive and contextualising strategy to investigate and understand the topic and interpret the relationships. I started from the pedagogical reality – everyday preschool music education practice – and collected, analysed, and compared opinions and trends in the issue-related data. The research results helped me to answer my research questions and formulate recommendations which, in addition to the values already identified, offer the possibility of emphasising the development of creativity in the general practice of preschool music education. I consider the most important basis to be the reinterpretation of the emphasis on music education in preschool teacher training, further training provisions for preschool teachers who have already completed their training, and the complex use of music, free movement and individual literary works in art education.

ABSZTRAKT

A kutatás kiindulópontként napjaink egy jelentős kihívása szolgál. Célom felmérni és bemutatni, hogy a mai óvodai nevelésben paradigmaként megjelenő Forrai Katalin nevével fémjelzett zenei nevelés módszertan, (mely a Kodályi elvekre alapulva az 1970-es években jelent meg) az elmúlt évtizedek alatt milyen változáson esett át, mennyiben idomult és módosult a mindennapi óvodai zenei nevelés gyakorlata. Vizsgálódásaim lehetőséget nyújtanak a bekövetkezett változások okainak feltárására is. Célom bemutatni, hogy az óvodai nevelés gyakorlatában hogyan jellemezhető az óvodapedagógus képzés keretein belül az óvodai zenei nevelés súlypontjai és arányai. Ezen célok elérésnek érdekében fogalmazódtak meg bennem a kutatási kérdések is. Mik a célok az óvodai zenei nevelésben? Mik a zenei nevelés súlypontjai? Hogyan valósítják meg a kreativitás fejlesztését az óvodában? Vizsgálódásom alapja egy országos mintavétellel történő kérdőíves felmérés volt gyakorló óvodapedagógusok körében, melynek célja az óvodai zenei nevelés általános gyakorlatának, az alternatív zenepedagógiai módszerekkel kapcsolatos ismeretek, a zenehallgatási szokások, (különös tekintettel a klasszikus) zenére, valamint a zenei nevelés és a kreativitás oktatási attitűdjaink a feltérképezése volt. A téma vizsgálatahoz, annak megértéséhez és az összefüggések értelmezéséhez induktív, szűkebben

értelmezve leíró és összefüggés feltáró stratégiát alkalmaztam, mivel a pedagógiai valóságból, az óvodai zenei nevelés gyakorlatának mindennapi gyakorlatából indítottam a kérdéskörhöz tartozó adatok vélemények és tendenciák gyűjtését, elemzését és összehasonlítását. A kutatás eredményeinek segítségével választ kaptam kutatói kérdéseimre és lehetőség nyílt olyan ajánlások megfogalmazására, melynek segítségével az óvodai ének-zenei nevelés súlypontjai, a már meghatározott értékek mellett lehetőséget kínálnak arra, hogy az óvodai ének-zenei nevelés általános gyakorlatában a kreativitás fejlesztése is hangsúlyos mértékben jelenjen meg. Legfőbb alapnak egyrészt az óvodapedagógus képzésen belül a zenei nevelés súlypontjainak újra értelmezését, a már végzett óvodapedagógusok számára továbbképzések biztosítását és legfőképp, a művészetpedagógiában a zene, a szabad mozgás és az egyéni irodalmi alkotások komplex alkalmazását tartom.

Bevezetés

Tapasztalataim szerint – ahogyan a későbbiekben bemutatásra kerülő kutatási eredmények is alátámasztják – a mai magyar óvodai ének-zenei nevelés súlypontjai elsősorban képesség- és készségfejlesztésre fókuszálnak, a kreativitás kérdése viszont háttérbe szorul. Ugyanakkor a kreativitás kutatása, megértése, fejlesztése összetársadalmi szempontból is jelentős, hiszen annak szerepe a gazdaságban, a menedzsmentben, a társadalmi együttélés minden szegmensében jelentősen felértékelődött. Lassan visszaszorul a kognitív képességeket alig igénylő munka a gazdaságban, és egyre több helyen van szükség kisebb vagy nagyobb mértékű kreativitásra, komplex feladatok megoldásának képességére, saját válaszok és ötletek felhasználására a munkában (Lorenz és Lundvall, 2009). Ha azonban a kreativitás kérdését fontosnak, sőt kiemelten fontosnak tartjuk, felvetődik a kérdés, hogy az óvodai fejlesztés során – esetünkben az ének-zenei foglalkozásokon – ez a terület mekkora figyelmet kap. A téma vizsgálatához, annak megértéséhez és az összefüggések értelmezéséhez induktív, szűkebben értelmezve leíró és összefüggés-feltáró stratégiát alkalmaztam, mivel a pedagógiai valóságból, az óvodai zenei nevelés gyakorlatának mindennapi gyakorlatából indítottam a kérdéskörhöz tartozó adatok vélemények és tendenciák gyűjtését, elemzését és összehasonlítását.

A kutatás bemutatása

Legfőbb feladatként fogalmaztam meg a vizsgálat során azt, hogy feltérképezsem Magyarország óvodáinak jelenlegi helyzetét abból a szempontból, hogy a napi gyakorlatban mik a célok az óvodai zenei nevelésben, milyen súlypontok alapján történik a fejlesztés, és hogy ebben a kreativitásra való ösztönzés mekkora szerepet kap. Ennek értelmében határoztam meg kutatói kéréseimet:

- K1: Milyen tendenciák figyelhetők meg az óvodapedagógusok zenei nevelési gyakorlatában?
- K2: Mekkora szerepet kap az óvodai zenei nevelés mindennapi gyakorlatában az egyéni kreativitásra való ösztönzés, és mennyire fontos ebben a pedagógus egyéni kreativitása?

A kutatás módszertanának bemutatása, alapadatok, mintavételi eljárás

A gyakorló óvodapedagógusok körében végzett kutatást 2021 tavaszán végeztem, és a kutatói kérdések megválaszolásához induktív stratégiát alkalmaztam. A kérdőívet online, a Google Docs segítségével lehetett kitölteni¹, és összesen 204 fő töltötte ki (N=204). A kutatás célja a gyűjtött adatok elemzésével a zenei nevelésnek, mint speciális területnek, a helyzetértékelése, az óvodapedagógusi pálya és gyakorlat szempontjából.

A kérdőív eredményeinek bemutatása

A válaszadók főbb adatai

Demográfiai adatokat tekintve megállapítható, hogy a válaszadók 98%-a nő (200 fő), míg 2%-a (4 fő) férfi volt. Életkorukat tekintve a legidősebb kitöltő 78, a legfiatalabb 21 éves volt a válaszadaskor. A válaszadók közül legtöbben (61 fő) a 41 és 50 év közötti korosztályba tartoztak, ugyanakkor a válaszadók átlagéletkora 26 év volt. A válaszadók Magyarország 13 vármegyéjéből, Ausztriából, valamint 3 szlovákiai járásból kerültek ki. A legnagyobb válaszadási arány Győr-Moson-Sopron (31,37%), Vas (23,03%), Veszprém (13,23%) és Zala vármegye (9,31%) esetében volt megfigyelhető.

A kérdőív kitöltőinek 45,6%-a (93 fő) városban, 18,6% (38 fő) megyeszékhelyen, 16,7% (34 fő) falun, 13,2% községben, 5,9% (12 fő) pedig a fővárosban dolgozik. A válaszadók 43,1%-a (88 fő) több mint 20 éve, 28,9% (59 fő) 1-5 éve, 15,2% (31 fő) 5-10 éve, 10,8% (22 fő) 15-20 éve, 2,9% (6 fő) pedig nyugdíjasként dolgozik. A válaszokból megállapítható, hogy a megkérdezettek legnagyobb számban olyan óvodában dolgoznak, ahol 4 (19,11%), 6 (15,68%), illetve 2 (14,20%) csoport van. A leggyakrabban előforduló átlagos létszám 20-25 fő (51%), ezt követi a 25 feletti átlagos csoportlétszám (31%).

A kérdőívben az első kérdéskör volt hivatott felmérni azt, hogy az óvodapedagógusok milyen zenei neveléssel kapcsolatos kiegészítő tanulmányokat folytattak. A válaszokból kitűnik, hogy államilag elismert zenei képzettséggel a vizsgálatba bevont személyek 37,3%-a rendelkezik, 6,4% pedig egyéb végzettséget jelölt meg. Ugyanakkor a válaszadók 60,3%-a semmilyen zenei végzettséggel nem rendelkezik. További kérdés vonatkozott arra, hogy óvodapedagógusi tanulmányaik alatt a gyakorló pedagógusok végeztek-e zenei neveléssel kapcsolatos specializációt, szakirányt. A válaszadók 93,6%-a semmilyen efféle végzettséggel, kiegészítő tanulmánnyal nem rendelkezik. A tárgyévben (2021) 13 felsőoktatási intézmény indított óvodapedagógus képzést nappali és levelező szakon, és csak egy egyetemen van lehetőség a zenei specializációra. Ebből sajnos le kell vonni azt a következtetést, hogy amennyiben egy leendő óvodapedagógus szükségét érzi annak, hogy az óvodai énekzenei nevelés területén mélyebb ismereteket szerezzen, erre a mai magyar felsőoktatási keretek között nagyon csekély lehetősége van. Az óvodapedagógusi diploma

¹ A kitöltésre az alábbi linken volt lehetőség: <https://bit.ly/3RpR3Ro>

megszerzését követően elvégzett zenei irányultságú továbbképzések számaránya is hasonló mintázatot mutat. A válaszadók 61,58%-a nem vett részt zenei továbbképzésen, csak 38,72% (79 fő) részesült ilyen képzésben. Az akkreditált továbbképzésen részt vevő óvodapedagógusok aránya pedig csak 3,43% (7 fő). Ez felveti annak a szükségességét, hogy az óvodai nevelés területének egy igen fontos szegmensében azon pedagógusok számára, akik igényelnék és szükségesnek látnák az óvodai ének-zenei nevelés módszertanában és gyakorlatában való elmélyülést, a magyarországi képzőhelyeken akkreditált képzési, valamint továbbképzési lehetőséget kellene biztosítani.

Az óvodai zenei nevelés általános gyakorlata

A kérdőívnek arra a kérdésére, hogy a válaszadó hallott-e már Forrai Katalin és Kodály Zoltán zenei nevelési koncepciójáról, ezek az adatok születtek:

- Forrai Katalin: igen: 192, nem: 12
- Kodály Zoltán: igen: 188, nem: 16

Arra a kérdése, hogy a kitöltő pedagógus melyik módszertant alkalmazza, 172 válasz érkezett. Forrai Katalin módszertanát: 121, Kodály Zoltán módszertanát: 12 fő használja, vegyesen mindkettőt: 34, saját módszert vagy egyiket sem pedig 5 fő.

Arra a kérdésre, hogy hallott-e már a zenei nevelésben más, alternatív lehetőségekről, 172 válasz érkezett. A válaszadók által megjelölt személyek voltak: Kokas Klára: 157 (91,3%), Carl Orff: 69 (40,1%), Émile Jaques Dalcroze: 16 (9,3%), egyéb: 13 (7,6%)

Arra, hogy a válaszadó az óvodai zenei nevelési gyakorlatban hogyan valósítja meg a zenei nevelést, mikor, milyen gyakorisággal, hogyan, milyen módszerekkel, értékes adatokat kaptam. Egyrészt kvantitatív adatokat (a zenei nevelési foglalkozások gyakorisága) nyertem, másrészt kvalitatív adatokhoz jutottam az alkalmazott módszertanokról.

<i>Mikor, milyen gyakorisággal valósítja meg a zenei nevelést?</i>	<i>fő</i>	<i>százalékérték</i>
Minden nap	93	45,58
Hetente egyszer	84	41,17
Hetente kétszer	20	9,80
Hetente háromszor	3	1,47
Alkalmanként	2	0,98
Nem tart foglalkozást	1	0,49
Nincs válasz	1	0,49

*1. táblázat
A zenei nevelés gyakorisága*

A válaszadók lehetőséget kaptak véleményüket hosszabban kifejezni arról, hogy milyen módszereket alkalmaznak. A vélemények, nézetek, módszerek említésénél más

és más szempont állt a középpontban. Ezeket az összevetést követően csoportokba rendeztem olyan módon, hogy a kutatási kérdésekre választ kapjak. A csoportosítás szempontjai: a mozgásos tevékenységek beépítése, népi játékok/körjátékok alkalmazása, zenehallgatás, improvizatív jelleg, tervezett foglalkozás, hangszerhasználat voltak. A válaszadók közül legtöbben (87 fő) azt emelték ki, hogy a tervezett foglalkozásokra hangsúlyt fektetnek. Az ének-zenei foglalkozások menetében a válaszadók jó része (46 fő) kiemelte az improvizatív jelleg fontosságát. Több alkalommal tértek ki a válaszadók (42 fő) arra is, hogy a népi játékok/körjátékok az óvodai zenei nevelés fontos részét képezik. Ugyanakkor az alkalmazott módszerek tekintetében a zenehallgatás (21 fő), a hangszerhasználat (21 fő), valamint a mozgásos tevékenységek (14 fő) fontossága és prioritása arányaiban már jóval kevesebb hangsúlyt kapott.

Annál a kérdésnél is, hogy *Milyen főbb célokat tart fontosnak az óvodai zenei nevelésben*, a válaszadók lehetőséget kaptak arra, hogy véleményüket hosszabban és részletesebben ismertessék. A kapott válaszok gyakran összetettek voltak, egy-egy válasz több fontos célt is megjelölt elérendő célként, ezért a besorolásoknál minden megnevezett elérendő cél külön került be az adott csoportba (N=460).

1. csoport: Az ének-zenei neveléssel kapcsolatos képesség- és készségfejlesztés. Tiszta énekhang, ritmusérzék fejlesztése, hallásfejlesztés, zenei fogalompárok ismerete, minél több dal megtanítása.
2. csoport: A zene érzelmi hatásainak fontossága, zenei ízlés fejlesztése, élménnyújtás, igényesség, örömforrás/örömnnyújtás, érzelmi intelligencia fejlesztése.
3. csoport: A zene és az éneklés szeretete, zenei érdeklődés felkeltése.
4. csoport: Néphagyomány ápolása, népdalok, gyermekdalok, mondókák, körjátékok.
5. csoport: Zenehallgatóvá nevelés, zenehallgatás, hangszerek megismertetése, változatos zenei stílusok megismertetése.
6. csoport: Kreativitás és a személyiség fejlesztése, improvizáció.

A 203 adatközlőnél a válaszokat összegezve megállapítható, hogy az 1. csoportba tartozó zenei nevelési célok messze kiemelkedő prioritást élveznek a válaszadó óvodapedagógusok ének-zenei nevelés gyakorlatában, hiszen 173 alkalommal nevezték meg elérendő célnak. Kiemelkedő még a 3. csoport, hiszen a válaszadók közül 116 fő jelölte meg ezen célok valamelyikét.

- Az ének-zenei neveléssel kapcsolatos képesség- és készségfejlesztés: 173 jelölés (85,22%)
- A zene és az éneklés szeretete, a zenei érdeklődés felkeltése: 116 jelölés (57,14%)

Ugyanakkor fontos megemlíteni, hogy a kutatás szempontjából kiemelkedően fontos „Kreativitás és a személyiség fejlesztése, önállóságra nevelés, improvizáció” témakör és fejlesztési csoport csak 23 jelölést (11,33%) kapott.

Mivel ez a kérdés és az erre adott válaszok a kutatásom szempontjából kiemelkedően fontosak, szükségesnek véltem, hogy a megjelölt prioritásokat, fejlesztési célokat, valamint a kreativitást célzó válaszokat mélyebben vizsgáljam, az elemzés területét pedig csökkentsem. A felállított kategóriák/csoportok ugyanis gyűjtőfogalomként szerepeltek, ezért fontosnak találtam, hogy ezeket szétbontva, az egyes fejlesztési célokat külön-külön vizsgáljam meg. Az ének-zenei neveléssel kapcsolatos képesség- és készségfejlesztés (N=203) esetében a következő bontásban érkeztek a válaszok, melyek között kiemelkedő volt a ritmusérzék fejlesztésének választása:

<i>Nevelési cél</i>	<i>fő</i>	<i>százalékérték</i>
Zenei képességek fejlesztése	26	12,80%
Tiszta énekhang	41	20,19%
Ritmusérzék fejlesztése	66	32,51%
Hallásfejlesztés	30	14,77%
Zenei fogalompárok ismerete	7	3,44%
Minél több dal megtanítása	3	1,47

2. táblázat

*Az ének-zenei neveléssel kapcsolatos
képesség- és készségfejlesztés*

A zene és az éneklés szeretete, a zenei érdeklődés felkeltése mint nevelési cél a válaszadók véleménye szerint:

<i>Nevelési cél</i>	<i>fő</i>	<i>százalékérték</i>
A zene szeretete	64	32,52%
Az éneklés szeretete	32	15,76%
Zenei érdeklődés felkeltése	20	9,5%

3. táblázat

*A zene és az éneklés szeretete,
zenei érdeklődés felkeltése*

A válaszadók a kreativitás és a személyiség fejlesztése, az önállóságra nevelés és az improvizáció szempontjából az alábbi válaszokat adták:

<i>Nevelési cél</i>	<i>fő</i>	<i>százalékérték</i>
Kreativitás	12	5,91%
Személyiségfejlesztés	10	4,92%
Improvizáció	1	0,49%

4. táblázat

*Kreativitás és a személyiség fejlesztése,
önállóságra nevelés, improvizáció.*

<i>Súlypontok a nevelésben</i>	<i>Gyakoriság (fő)</i>	<i>Relatív gyakoriság (%)</i>
Minél több gyermekdal és népdal megtanulása	104	50,98
Egyenletes lüktetés ismerete	147	72,05
Ritmusok ismerete és visszatapsolása	111	54,41
Művészeti ágak összekapcsolása a zenei nevelésben	126	61,76
Egyéni, saját dallamok kitalálása	88	43,13
Egyéni, saját ritmusvariációk kitalálása	85	41,66
Közös improvizációk	100	49,01
Klasszikus zeneművek és zenei részletek megismertetése	71	34,80

5. táblázat

A zenei nevelés súlypontjai – kivonat

Arra a kérdésre, hogy *Véleménye szerint mik a zenei nevelés súlypontjai az óvodában*, Likert skálán volt lehetőség válaszolni. A válaszokból árnyaltabb, pontosabban körülírható kép rajzolódik ki az óvodai ének-zenei nevelés súlypontjairól, arról, hogy az óvodapedagógusok mit tartanak fontosnak a zenei nevelésben. Válaszaikból azokat emeltem ki, melyek 50% fölötti jelölést kaptak, vagy a kutatási téma szempontjából fontosnak minősülnek. Ezek a kreativitással összefüggésbe hozható nevelési/fejlesztési célok (művészeti ágak összekapcsolása a zenei nevelésben; egyéni, saját dallamok kitalálása; egyéni, saját ritmus-variációk kitalálása; közös improvizációk).

A klasszikus zene megjelenik-e az óvodai zenei nevelésben és milyen módon? – Ebben a külön kérdésben foglalkoztam a hazai óvodák klasszikus zenehallgatási szokásaival. A témánk szempontjából az az eredmény érdemel külön figyelmet, hogy a válaszadók közül (N=204), csak 74 fő (36,3%) viszi be tervezett zenei foglalkozás keretében a klasszikus zenét az óvodai foglalkozásokra/kezdeményezésekre. Ezt azért tartom fontosnak, mert a kapott adatok tükrében az óvodai ének-zenei nevelés tervezési folyamatában a válaszadók kicsit több, mint harmada (36,3%) foglalkozik azzal, hogy a klasszikus zene szervezett, tervezett és tudatos formában kapjon helyet az óvodai ének-zenei nevelésben.

Feltettem azt a kérdést is, hogy *Ha hallgatnak klasszikus zenét, a zeneművet milyen kritériumok mentén választják ki az óvodapedagógusok*. Tekintve, hogy a klasszikus zene kiválasztását több szempont is indokolhatja, azt több módon is ki lehet választani és beleilleszteni a zenei nevelés anyaga közé, több válasz is megjelölhető volt. Összesen 1016 válasz/jelölés érkezett. Ezeket összegezve: az óvodapedagógusok zenei nevelési gyakorlatában a klasszikus zene kiválasztásánál kiemelkedő kritérium az évszakokhoz (153 fő, 75%), az ünnepkörökhöz (63 fő, 79,9%), az óvodai tevékenységekhez (133 fő, 65,2%) és a heti témához (155 fő, 76%) való illeszkedés. Ugyanakkor fontosnak véltem azt, hogy egyenként elemezzem a válaszokon belül az egyes pedagógusok által megjelölt kritériumok összetételét. Ezért a válaszok összegzésénél olyan mintákat kerestem, ahol a kritériumok „összeállításában” egyezéseket találok, minimum 4 válaszadó esetében. Ez az elemzés igazolta azt az eredményt, hogy az alapsokaság (N=204) esetében is felfedezhető az a minta, hogy

az évszakok, ünnepkörök, óvodai tevékenységi forma, a heti témába való illeszkedés a leggyakoribb ok és ismerv egy-egy zenemű kiválasztásánál és az óvodai zenei nevelésbe való bevonásánál.

<i>A zene kiválasztásának kritériumai</i>	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
12 válasz							x	x	x		x	
7 válasz							x	x	x	x	x	
6 válasz			x			x	x	x	x	x	x	
5 válasz			x				x	x	x	x	x	
4 válasz	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	
4 válasz			x			x	x	x	x		x	
4 válasz						x	x	x			x	
4 válasz							x	x			x	

6. táblázat

A zene kiválasztásának kritériumai.

A második kérdéskör az óvodai ének-zenei nevelés általános gyakorlatát vette nagytitkos alá. Bizonyítást nyert, hogy a nevelési koncepciók/módszertanok közül Forrai Katalin módszertana kiugróan magas jelölést kapott, és Kodály Zoltán módszertánával együtt gyakorlatilag abszolút hegemóniát élvez. Egyéb, alternatív szemléleteket ugyan sokan ismernek, de ezeket nagyon kis mértékben alkalmazzák. Ez összességében viszont azt a problémát veti fel, hogy az egyetemi képzés során szükséges lenne a módszertani alapok, elméletek és szemléletek oktatásában világosabban és jobban meghatározni az elméleti kereteket, az óvodai ének-zenei nevelésben szóba jöhető módszertani megfontolásokat tágabb látószögbe helyezve, nagyobb kitekintést nyújtani a hallgatók számára. Kíváncsi voltam arra is, hogy az óvodai nevelés gyakorlatában az ének-zene területe mekkora figyelmet kap, milyen gyakran kerül sor az ének-zenei nevelésre, és hogy a módszerek, célok és súlypontok tekintetében milyen tendenciák figyelhetők meg. A kapott adatok fényében jellemző módon minden nap, vagy legalább hetente egyszer sor kerül tervezett éneklőfoglalkozásra az óvodákban. Az alkalmazott módszerek tekintetében a válaszadók által legfontosabbnak tartott három fejlesztési terület: a tervezett foglalkozások (87 fő), az improvizáció (42 fő), valamint a népi játékok/körjátékok alkalmazása (42 fő) volt. A kérdőív vonatkozó kérdésére adott válaszokat hat csoportba osztva részletesen elemeztem az ezzel kapcsolatosan nyert válaszokat, majd a megállapított csoportokon belül további alcsoportokat hoztam létre. Ennek fényében négy fontos eredményt kívánok kiemelni.

Egyrészt a képesség- és készségfejlesztés az egyéb meghatározott és megnevezett nevelési/fejlesztési céloknál messze jobban kiugró jelölést kapott. Tehát megállapítható, hogy az óvodapedagógusok által megfogalmazott legfontosabb cél az óvodai ének-zenei nevelés során a képességek és készségek fejlesztése, az éneklési és ritmus-képességek fejlesztése, nagy mennyiségű dal megtanítása, elsősorban a mennyiségre és nem a minőségre helyezve a hangsúlyt.

Másrészt a válaszadók körében százalékarányos jelölésben fontos célként jelent meg a zene és az éneklés szeretetének átadása. Ez véleményem szerint is az egyik

legfontosabb kiindulópont kellene, hogy legyen, hiszen csak olyan módon lehetünk sikeresek a gyermekek között, ha elérjük, hogy szeressék azt, amit csinálnak.

Harmadrészt különös számomra az az eredmény, hogy a népdal és a népzene átadása, mint nevelési cél, jóval kevesebb esetben kapott hangsúlyt, csak a válaszadók 27,58%-nál. Miért különös ez? Azért, mert a magyar óvodai zenei nevelés, a Kodály Zoltán nyomán Forrai Katalin által lefektetett módszertan, az összes felsőoktatási képzőhelyen és a legtöbb óvodában alkalmazott és használt szöveggyűjtemény a magyar népdalokra és gyermekdalokra épül. Az eredmények mégis azt tükrözik, hogy noha az óvodákban Forrai Katalin módszertani ajánlása alapján magyar gyermek- és népdalokra alapuló fejlesztés/nevelés folyik, ez mégsem élvez nagymértékű prioritást. Negyedszer a témám és kutatásom szempontjából legfontosabb kreativitás kérdése és annak fejlesztése is nagyon alacsony számban, csak a válaszok 11,33%-ban jelenik meg fejlesztési célként. A válaszokból lesűrhető következtetések alapján fontosnak tartom, hogy a felsőoktatásban más irányú prioritásokat, mintákat kellene közvetíteni a leendő, vagy a már gyakorló óvodapedagógusok számára. Az a véleményem, hogy az egyetemes zenei kultúrának a népzene és a klasszikus zene egyaránt fontos része, sőt, számos esetben egyik következett a másikból. Ezért időtállóan gondolom azt a véleményt, hogy minden nép zenei nevelésének saját zenei kincséből kell kiindulnia. A kutatás során kapott adatok megerősítették saját mindennapi tapasztalataimat, hogy az óvodapedagógus-képzés során erre felhívják a hallgatók figyelmét. De az átadás módja nem a mennyiségi, hanem a minőségi mutatókra kellene, hogy fókuszáljon. Jelen esetben arról kellene meggyőzni a hallgatókat, hogy a muzsika, a népzene érték, melynek átadása fontos cél. Ez pedig felvet egy másik fontos kérdést. A kreativitás egyik alapelve, hogy megelőző tudás nélkül nincs kreativitás. Ahhoz, hogy egy adott területen kreatív lehessen valaki, szükséges az adott tartomány internalizálása. De ez csak úgy lehetséges, ha az óvodapedagógusok szeretnek énekelni, fontos számukra az éneklés, ezért tudásukat, elmélyültségüket gyarapítják, fejlesztik.

Fontos az is, hogy a zenei nevelésnek egyaránt hangsúlyos részét kell, hogy képezze a népzene és a klasszikus zene. A válaszok alapján tanulságként lesűrhető, hogy az óvodákban időnként (61,3%) vagy tervezett foglalkozásokon (36,3%) előke-
rül a klasszikus zene, de kiválasztásánál elsősorban arra helyezik a hangsúlyt, hogy a mindennapi óvodai életbe harmonikusan illeszkedjék, akár témakörök, akár évszakok, ünnepkörök kapcsán. A klasszikus zene alkalmazása az óvodában természetesen felveti annak a kérdését, hogy milyen módon, milyen eszközök, erőforrások igénybevételel tegyék ezt. Ragaszkodjunk az eredeti paradigmához, mely szerint csak az élő zene a megfelelő, vagy éljünk a modern digitális kor lehetőségeivel, és használjunk „gépi” zenét, vagyis zenei felvételeket az óvodai ének-zenei nevelés során? Azt gondolom, hogy a válasz jelen esetben kettős. Egyrészt úgy vélem és tapasztalom, hogy az élő hangszeres zene bizonyosan az élő, testközeli élmény miatt jobb eszköz a kezünkben. De van egy másik, véleményem szerint ugyanilyen fontos szempont, mégpedig a minőség kérdése! Kutatási eredményeim szerint a válaszadó és országos mintát nyújtó óvodapedagógusok 60,3%-a semmilyen zenei végzettséggel nem rendelkezik, arról nem is beszélve, hogy óvodai környezetben reálisan igen

nehezen megoldható az, hogy a pedagógusok, akár több szólamban, kamarazenét mutassanak a gyerekeknek. Nem kívánom csökkenteni az énekszó és esetleg a furulyajáték kiváló alkalmazhatóságát, de a klasszikus zenében, annak fejlesztő mechanizmusában sokkal több lehetőség rejlik, ami az átlagos óvodai környezetben élő zenével nem valósítható meg. Kodály véleménye szerint: „*Maxima debetur, puero reverentia.*” „*Szentnek kell tartanunk a gyermek érintetlen lelkét: amit abba ültetünk, minden próbát kiálljon!*” (Kodály, 1958:25). Fel kell hívni a figyelmet arra, hogy a gyermeknek a legjobb is csak éppen elég jó! Az internet lehetőséget nyújt számunkra, hogy az egyetemes zenetörténet legértékesebb művei, az elmúlt évtizedek legjobb, legmagasabb minőséget nyújtó zeneművészeti felvételei elérhetőek legyenek számunkra. Ezek segítségével eszköz kerül a kezünkbe olyan további fejlesztési lehetőségekhez, melyekről az óvodai nevelés során jóval kevesebb szó esik. Ez pedig az ízlés fejlesztésének a kérdése. Természetes gondolat számunkra, hogy ugyan a család az első szocializációs közeg, de az óvoda és az óvodapedagógusok szerepe a mintanyújtásban legalább olyan fontos. Tehát ebben az esetben is lényeges elem a pedagógus értékítélő, értékteremtő és értékközvetítő szerepe. Az esztétikum, az ízlés közvetítésében itt az óvodapedagógus *saját* esztétikai értékrendje tükröződik (Forrai, 1979). Ezért kiemelten fontosnak tartom, hogy a leendő óvodapedagógusok alapos és értékelő zenei tudással, zeneirodalmi ismeretekkel rendelkezzenek, hogy az óvodai munka során a megfelelő és oda illő, magas művészeti és esztétikai értékű zeneműveket és előadókat is ki tudják választani. Jelen gondolatmenetemben az adott zene kiválasztásának módja a lényeges. Alapként tekintek ebben az esetben a fejlett zenei ízlésre. Az alapján keressünk zenét, ami tetszik nekünk, ami számunkra igazán fontos, aszerint, hogy mi az, amit át akarunk adni a gyerekeknek. Ez akkor működik, ha megfelelő bizalmi kapcsolat van a pedagógus és a gyermek között, hiszen ebben az esetben egyrészt jól ismerjük az adott gyermeket, tudjuk, hogy mire fogékony, másrészt a kapcsolat révén egy hullámhosszon vagyunk a gyerekekkel, így elfogadja tőlünk, amit neki mutatunk.

A pedagógusok kreativitással kapcsolatos ismeretanyaga, és a zenei kreativitás fejlesztésének gyakorlata

Kérdőíves kutatásomban szerettem volna azt is feltárni, hogy milyen az óvodapedagógusok zenei kreativitással kapcsolatos ismerete, hogyan épül be a zenei kreativitás fejlesztése a saját gyakorlatukba. Ezzel kapcsolatos kiinduló kérdésem ez volt: *Fogalmazza meg, Ön szerint mi a kreativitás? Mik a jellemzői?* A kérdésre kapott válaszok hosszában és részletességében nagyon nagy különbségek mutatkoztak. Azért, hogy a válaszok adathalmaza áttekinthető és értelmezhető legyen, összehasonlító elemzést alkalmaztam, hogy a kreativitás jellemzőinek előfordulásában mintázatot, előfordulási gyakoriságot, egységes elképzelést találjak.

Az óvodapedagógusok által legtöbbet említett jellemzők a következők voltak:

- Alkotás, alkotóképesség, alkotó gondolkodás: 85 fő (26,89%)
- Kezdeményezési szellem: 17 fő (5,37%)
- Önálló, rugalmas gondolkodás: 35 fő (11,07%)
- Ötletgazdagság, ötletesség, újszerű, innovatív ötletek produkálása, új ötletek gyártása, eredeti produktumok létrehozása, eredeti megoldások: 70 (22,15%)
- Változatos megközelítésmódok: 12 fő (3,79%)

A válaszadók véleményüket szöveges formában fejthették ki arról, hogy *honnan ismerhető fel a kreatív gyermek*. Ezeknek a válaszoknak az elemzésével az óvodapedagógusok tárgyi tudását szerettem volna felmérni. A kreativitás, valamint annak megítélése, hogy egy személy milyen tulajdonságok alapján tekinthető kreatívnak, a szakirodalomban elég alaposan és gondosan körüljárt terület. A releváns szakmunkák nagyfokú egyezést mutatnak abban a kérdésben, hogy melyek azok a legfontosabb tulajdonságok és személyiségjegyek, melyek mentén egy személy kreatívnek tekinthető. Kutatásom során a szakirodalomban összegzett kifejezéseket, személyiségjegyeket és tulajdonságokat összevettem a kérdésre kapott válaszokkal, azonosságokat és különbségeket keresve. Tóth és Király rámutatott, hogy a kreativitás mérésében az alkalmazható módszereket öt csoportba lehet osztani. Ezek: önjellemzés, mások által történő jellemzés, a divergens gondolkodás mérése, életút-elemzés, személyiség-korrelátumok (Tóth és Király, 2006). Ezen összefoglalásban, a jelen kérdésre adott válaszok elemzéséhez *a mások által történő jellemzés*, valamint a *személyiség-korrelátumok* voltak a leginkább alkalmasak. A mások által történő jellemzés olyan megközelítési mód, ahol az egyén a jellemzését másoktól kéri. Ennek alapján vélhető, hogy azok az óvodapedagógusok, akik a gyerekekkel naponta sok időt töltenek együtt, felismerik a kreatív személyiségjegyeket és tulajdonságokat azok alapján, amit az óvodásokkal való foglalkozás során tapasztalnak. Amabile (1983) és Csikszentmihályi (1996; 2014) is alkalmazta ezt az eljárást. A személyiség-korrelátumok meghatározása során személyiségjegyeket keresünk, hiszen a kreatív emberek sajátos jellemzőket hordoznak a személyiségükben (Tóth és Király, 2006). A kérdőívemre kapott válaszok gyakorta több tulajdonságot, személyiségjegyet is említettek, a 203 válaszban 59 fogalom fordult elő, ezeket összesen 405 alkalommal említették a válaszadók (N=405). A kapott eredményeket, fogalmakat és relatív gyakoriságukat három csoportba soroltam. Az első csoportba azok a fogalmak kerültek, melyek a leggyakrabban kerültek megfogalmazásra. A második csoport tartalmazza azokat a kifejezéseket, melyek ugyan a releváns szakirodalom szerint a kreatív személy ismérvei közé tartoznak, a válaszadók mégis szignifikánsan kevés számban említették. A harmadik csoportba azok a fogalmak kerültek, melyek ugyan nem tartoznak a kreativitás témakörébe, a válaszadók mégis megemlítették. Ez utóbbi esetében számomra érdekes kérdés volt, hogy a válaszadók miért fogalmazták meg a szakmunkákban meghatározott és elfogadott kreatív személyek jellemző tulajdonságaitól nagymértékben eltérő véleményeiket, és milyen minták és szabályszerűségek figyelhetők meg ezekben.

1. *A leggyakoribb, releváns fogalmak:* (208 válasz, 51,35 %)

- Egyedi alkotások, új, önálló, szokatlan, saját ötletek (96 fő, 47,29%)
- Kíváncsiság, kérdezősködés (30 válasz, 14,77%)
- Önálló, rugalmas gondolkodás (25 válasz, 12,31%)
- Széles látókör és érdeklődési kör (22 válasz, 10,83%)
- Jó problémafelismerés és problémamegoldás (18 válasz, 8,86%)
- Képzletgazdag, élénk fantázia (17 válasz, 8,37%)

2. *Ritkábban előforduló releváns fogalmak:* (120 válasz, 31,85%)

- Több oldalról közelít meg dolgokat, összefüggéseket fedez fel (12 válasz, 5,91%)
- Sokrétű megfogalmazás, sokoldalúság (10 válasz, 4,92%)
- Nehezen tartja be a szabályokat (9 válasz, 4,43%)
- Nyitottság (9 válasz, 4,43%)
- Kezdeményező képesség, vállalkozó kedv (9 válasz, 4,43%)
- Motiválható (9 válasz, 4,43%)

3. *A témakörbe nem beilleszthető, eltérő fogalmak:* (52 válasz, 12,83%)

- Kiemelkedik társai közül (15 válasz, 7,38%)
- Fokozott érdeklődés a zene iránt (11 válasz, 5,41%)
- Mindig a középpontban van (2 válasz, 0,98%)
- Figyelmes (2 válasz, 0,98%)
- Csendes alkotó, elhúzódik, félrevonul (2 válasz, 0,98%)
- Érzéseit kifejezésre juttatja (2 válasz, 0,98%)
- Gyors reakálás (2 válasz, 0,98%)
- Elmélyültebben játszik (2 válasz, 0,98%)

Arra a kérdésre, hogy *Mit ért Ön zenei kreativitásfejlesztés alatt?* a megkérdezettek közül 193 fő adott hosszabb vagy rövidebb szöveges választ. Az összehasonlítás és elemzés alapját ebben az esetben azok a megfontolások alkották, melyek a pedagógiai diskurzusokban az adott terület óvodai keretek között történő fejlesztésének gyakorlati szempontjait mutatják be. Ugyanakkor figyelembe vettem a feldolgozott és bemutatott szakirodalmi megközelítések tükrében megfogalmazott meghatározásokat, melyek értelmében a zenei kreativitás, valamint annak fejlesztése három fő fogalmi körben érhető tetten. Ezek a következők: produktív, reprodukív, valamint improvizatív zenei kreativitás. A válaszok között azokat az egyezéseket kerestem, melyek a már megnevezett fogalmi körben meghatározhatók és elhelyezhetők, vagy éppen ellenkezőleg, ebbe az értelmezésbe nem illeszthetők bele, ugyanakkor előfordulási gyakoriságuk miatt kiemelt figyelmet érdemelnek, hiszen a témakörön belül sajátos mintázatokat adnak. A válaszok elemzése során két nagy „nézetcsoport”,

kétféle értelmezés volt megfigyelhető. Az egyik esetben a válaszadók inkább a zenei kreativitással kapcsolatos nézeteket, fogalmakat osztották meg a kérdőíven keresztül, jellemzően rövidebb válaszokban. A másik csoportba tartozó válaszadók értelmezésében a kérdés arra vonatkozott, hogy saját pedagógiai gyakorlatukban milyen módon valósítják meg a zenei kreativitás fejlesztését, milyen pedagógiai eszközöket alkalmaznak, milyen elérendő fejlesztési célt vagy célokat tartanak fontosnak. Ennek tükrében a válaszok összegzését és elemzését is e két megközelítés mentén végeztem el, hozzájuk véve azon válaszok csoportját, melyek az adott fogalmi körben nem értelmezhetők. A teljes és feldolgozható adatmennyiség 331 volt (N=331). *Zenei kreativitással kapcsolatos általános nézetek, fogalmak*: Az összes kapott válasz közül 104 tartozik ebbe a csoportba, ami a válaszok 31,41%-a. *A saját pedagógiai gyakorlatban megvalósuló zenei kreativitás fejlesztése*: A válaszok közül 159 volt besorolható ebbe a kategóriába, ez a teljes válaszok számának 48,03%-át teszi ki. *A fogalmi körbe nem illeszthető meghatározások, vélemények*: 66 olyan válasz érkezett, mely ide sorolható, ez a teljes válaszok 19,93 %-a. *Elutasító vélemény*: Ugyan rendkívül csekély számban, de érkezett olyan válasz is, melynek értelmében a zenei kreativitás fejlesztése óvodáskorban nem elképzelhető. A 2 válasz a teljes adatmennyiség 0,60%-a. *A zenei kreativitással kapcsolatos általános nézetek, fogalmak* kategóriába sorolt vélemények és nézetek ezek voltak: önálló ötletek kibontakoztatására való buzdítás; zenei fogékonyság, zeneszeretet, zenei élmény; a gyermek önkifejező képességének erősítése; támogató pedagógusi attitűd; példamutatás, kreatív ötletek bemutatása; nyitottság; megtapasztaltatás és cselekedtetés; a határok feszegetése, merészség; az ismeretek önálló alkalmazása. Ezek közül kiemelkedően sok jelölést kapott az alábbi három kategória:

Önálló ötletek kibontakoztatására való buzdítás: 39 jelölés, a csoporton (N=104) belül ez 39,50 %. Zenei fogékonyság, zeneszeretet, zenei élmény: 23 jelölés, a csoporton (N=104) belül ez 22,11 %. A gyermek önkifejező képességének erősítése: 20 jelölés, a csoporton (N=104) belül ez 19,23 %.

A saját pedagógiai gyakorlatban megvalósuló zenei kreativitás fejlesztése kategóriába sorolt vélemények között ezek szerepeltek: saját dallamok, szövegek kitalálása, improvizáció; testhangszerek, hangszerek alkalmazása, kitalálása; ritmusjátékok, saját ritmusok kitalálása; festés, mozgás zenére; a Flow élményre való törekvés, a boldogság megélése; körjátékok, énekes játékok saját szabályokkal; természeti hangok utánzása zenei eszközökkel; névéneklés; zenebeszéd a foglalkozásokon.

Ezek közül kiemelkedően sok jelölést kapott négy kategória:

- Saját dallamok, szövegek kitalálása, improvizáció: 44 jelölés, a csoporton (N=159) belül ez 27,67%.
- Testhangszerek, hangszerek alkalmazása, kitalálása: 40 jelölés, a csoporton (N=159) belül ez 25,15%.
- Ritmusjátékok, saját ritmusok kitalálása: 25 jelölés, a csoporton (N=159) belül ez 15,72%.
- Festés, mozgás zenére: 23 jelölés, a csoporton (N=159) belül 14,46%.

A fogalmi körbe nem illeszthető meghatározások, vélemények kategóriába sorolt válaszok a következők voltak: ritmusérzék fejlesztése; zenei nevelés a mindennapokban; éneklési készségfejlesztés; tehetséggondozás, kimagasló zenei tehetség; zenei hallásfejlesztés; együtt élés a zenével, a zene a személyiség része; sokoldalú fejlesztés; a mozgás és a térérzet fejlesztése; önmegvalósítás a szereplésekben; közösséghez tartozás élményének erősítése; gyakorlás, ismétlés; ha zenét hall, mozog; a dal- és a ritmus maga az élet; a humorérzék fontossága; a gyermek a feladatot magának érzi; zenei fogalom párok gyakorlása; nyugtatás énekkel; hallás utáni daltanulás; a magyar népi hagyományok közvetítése; új utak „kiprovokálása”; egyenletes lüktetés fejlesztése; az egyéniség fejlesztése; alvás zenére; értékközpontúság. A kategóriába szignifikánsan több vélemény, megfogalmazás is bekerült, de ezek jellemzően csekély számban fordultak elő.

A legtöbb jelölést kapott vélemények ezek voltak:

- Ritmusérzék fejlesztése: 8 jelölés, a csoporton (N=66) belül, 12,12%
- Zenei nevelés a mindennapokban: 8 jelölés, a csoporton (N=66) belül, 12,12%
- Éneklési készségfejlesztés: 7 jelölés, a csoporton (N=66) belül, 10,60%
- Tehetséggondozás, kimagasló zenei tehetség: 6 jelölés, a csoporton (N=66) belül, 9,09%.

Annál a kérdésnél, hogy *Ön hogyan valósítja meg az óvodában a zenei kreativitás fejlesztését*, az óvodai ének-zenei nevelés gyakorlati oldalára voltam kíváncsi abból a szemszögből, hogy a válaszadók napi gyakorlatában, az óvodai hétköznapok során a zenei kreativitás fejlesztése milyen megfontolások és pedagógiai módszerek mentén történik. A kérdésre 188 személy adott feldolgozható választ (N=188). Ebből három válaszadó fogalmazta meg azt a véleményét, hogy nem tudja megvalósítani az óvodában a zenei kreativitás fejlesztését. A kérdőív kitöltői első kézből származó gyakorlati útmutatóval tudtak szolgálni ahhoz, hogy saját tapasztalatuk szerint az adott óvodai környezetben milyen pedagógiai, tanulás-szervezési technikák bizonyultak hatásosnak. Mivel a válaszadóktól szabad megfogalmazásokat, véleményeket kértem, a válaszok összegzését tematikus csoportokba rendeztem, hogy olyan kategóriákat állapítsak meg, melyek segítségével áttekinthetővé válik az adatok halmaza, és átfogó képet tudok alkotni az óvodai ének-zenei nevelés során megvalósuló zenei kreativitás fejlesztésének a gyakorlatáról, az alkalmazott módszerekről, ötletekről, stratégiákról. A kérdések alapján megállapított 10 kategóriába összesen 326 válasz érkezett (N=326). A csoportok behatárolásánál figyelembe vettem a *Mit ért Ön zenei kreativitásfejlesztés alatt?* kérdésre érkezett válaszokban megmutatózó vélemény-együtteseket. Ennek értelmében a következő kategóriákat állapítottam meg: éneklés különböző módon, énekes játékok, körjátékok (79); hangszerek használata (58); személyiségfejlesztés, tehetségfejlesztés, motiválás (58); zenehallgatás, csendjáték (38); művészeti ágak összekapcsolása (zene-mozgás-rajz) (36); ritmusfeladatok, ritmusjátékok (25); hangszerek készítése, spontán hangszerhasználat (16); természeti és egyéb hangok alkalmazása (8); bábjáték, szerepjáték (5); és végül: nem valósul meg a zenei kreativitásfejlesztés (3).

A beérkezett és tematikus csoportokba rendezett válaszok közül a legkiemelkedőbb arányban megtalálható fogalmak a következők voltak:

- Éneklés különböző módon, énekes játékok, körjátékok (79 válasz, 24,23%),
- Hangszerek használata (58 válasz, 17,79%)
- Személyiségfejlesztés, tehetségfejlesztés, motiválás (58 válasz, 17,79%).

A harmadik kérdéskör során célzottan és leszűkítve kaptam lehetőséget arra, hogy kutatásom egyik legfontosabb kérdésére választ kapjak, nevezetesen arra, hogy az óvodapedagógusok általánosságban milyen ismeretanyaggal rendelkeznek a kreativitással kapcsolatban, és ez a tudás a tapasztalattal felvértezve milyen módszereken, gyakorlatokon keresztül nyilvánul meg az óvodai ének-zenei nevelésben. Az összegzés során megállapítható, hogy általánosságban meglehetősen jól ismerik a válaszadók a kreativitás alapfogalmait, erről a témáról rendelkeznek ismeretekkel. A kreatív gyermek felismerhetőségével kapcsolatban is viszonylag pontos fogalmi körben gondolkoznak, tehát összességében a válaszadók az általános kreativitással kapcsolatban értékelhető szintű ismeretekkel rendelkeznek. Hasonló eredmény született a zenei kreativitással és fejlesztésének gyakorlati megvalósításával kapcsolatban is. A beérkezett és elemzett válaszok, vélemények, rendelkezésre álló adatok alapján úgy látom, hogy a leendő és gyakorló óvodapedagógusok rendelkeznek ugyan némi ismerettel a zenei kreativitás elméleti és gyakorlati területén, azonban ismereteik hézagosságok, mivel a képzési struktúra, valamint az ének-zenei nevelés napi gyakorlata jellemzően más fejlesztési célt tűz ki, így a kreativitás fejlesztésének gyakorlati módszerei kevesebb hangsúlyt kapnak. Külön figyelmet érdemelt a kérdéskörön belül az *érzelmi kreativitás*. Nem vártam részletes és a szakirodalmak szerinti pontos válaszokat, releváns terminológiát, hiszen – mint már utaltam rá – ez a fogalom új és viszonylag ismeretlen, keveset kutatott terület. Inkább arra voltam kíváncsi, hogy a válaszadók körében lesz-e olyan pedagógus, aki „ráérez” erre a fogalomra. Mint várható volt, kevés pontos válasz érkezett, ugyanakkor érdekes volt, hogy 9 válaszadó pontosan meghatározta az érzelmi kreativitás fogalmát.

Az óvodapedagógusok felsőoktatásban szerzett tapasztalatai és az ezekből levonható tanulságok, vélemények, javaslatok

A fejezet alcímében jelzett témához tartozó első kérdés az volt, hogy *az egyetemi képzés során tanult zenei módszertani ismereteket a válaszadó mennyiben tudja hasznosítani a saját munkájában*. A kérdésre adott válaszok fényében elmondható, hogy a felsőoktatásban végzett óvodapedagógusok nagyjából fele, pontosan 50,3%-a (103 fő) tudja teljes mértékben hasznosítani mindazokat a módszertani ismereteket, amelyeket a tanulmányaik során szereztek. 43,1% (88 fő) csak részben tudja hasznosítani, tudása így kiegészítésre szorul, míg 7,8% (16 fő) kevéssé, 1,5% (3 fő) viszont egyáltalán nem tudja hasznosítani a tanulmányai alatt megszerzett ismereteit.

Fontos kérdés volt a kérdőívemben az, hogy *Mekkora a koherencia (egységesség, azonosság) a képzés során tanult zenei nevelés módszertana és a*

mindennapi óvodai zenei nevelés között? Ez arra vonatkozó kérdés tulajdonképpen, hogy az óvodai mindennapok ének-zenei nevelésének gyakorlata, valamint a felsőoktatás által közvetített szemlélet és tudás milyen mértékben fedi le egymást. A kapott adatok fényében elmondható, hogy a válaszadók nagyobb hányadának a véleménye szerint (56,9%) csak részben van meg a koherencia. Teljes mértékben megvan 30,4% (60 fő), kismértékben 11,8% (24 fő) szerint, ők tartják úgy, hogy a felsőoktatásban megszerzett tudásuk összhangban van a mindennapi valóság pedagógiai gyakorlatával. Ugyanakkor 1,5% (3 fő) véleménye szerint egyáltalán nincs meg a koherencia.

A kérdőív kitöltése során arra a kérdésre, hogy *Milyen hangszeren tanult az egyetemi képzés során?* 203 válasz érkezett (N=203). 3 fő azt jelölte meg, hogy nem tanult hangszeren játszani az egyetemi képzése során. Rajtuk kívül mindenki a furulyát jelölte meg, alt és szoprán furulyát vegyesen. Ezen kívül említettek zongorát (6 fő), gitárt (6 fő), ütős hangszereket (2 fő), tamburát (1 fő). A válaszok

<i>Óvodai hangszerhasználat</i>	<i>Fő</i>
zenehallgatás	47
új dal bemutatása, tanítása	33
dalfelismerés, dallamfelismerés	21
hangszerek kipróbálása, közös zenélés	19
mesére hívás, ráhangolódás	18
motiválás	18
ének-kíséret	15
ritmusérzék fejlesztése	10
zenei fogalompárok érzékeltetése	7
mesedramatizálás során	5
altatáshoz	4
figyelem felkeltése	3
hangulatteremtés	3
zenei hallás, képesség fejlesztése	3
zene-mozgás összekapcsolása	3
egyenletes lüktetés	2
zenei ízlés formálása	2
természeti hangok imitálása, utánzása	2
a hangszerek hangjának megfigyelése	2
örömszerzés, élményszerzés	2
meditációs, relaxációs eszköz	2
fegyelmezés	1
figyelem fejlesztése	1
hangszeres játék oktatása	1
zeneterápiás eszköz	1

7. táblázat

Hogyan használja a hangszereket az óvodában?

szoros egyezést mutatnak az óvodapedagógus-képzésben tevékenykedő, ének-zene oktatással foglalkozó oktatók adatszolgáltatásával, mert a jelenlegi magyar

óvodapedagógus-képzésben is kizárólagos prioritást élvez a furulya – legyen az szoprán vagy alt. Az egyéb hangszerek oktatása vagy szabadon választható kurzus volt, vagy egyéni tanulás formájában valósult meg.

Arra a kérdésre, hogy a válaszadó *milyen hangszereket használ az óvodai mindennapokban, és azt hogyan teszi*, az egyéb kategóriába érkezett 147 válasz. Zongora/szintetizátor: 9 fő, citera: 7 fő, ukulele: 3 fő, tambura: 3 fő, líra: 2 fő, saját készítésű hangszerek: 12 fő, óvodai hangszerek (csengők, triangulum, csörgők, dob, xilofon, metalofon, cintányér): 20 fő, népi hangszerek: 3 fő, kalimba: 4 fő, oboa: 1 fő, fuvola: 4 fő, klarinét: 1 fő.

A hangszerek felhasználási módjára vonatkozóan 160 válasz érkezett, egy-egy válaszadó több módját is felsorolta a hangszerek használatának. A válaszok során kiemelkedő a zenehallgatás (47 válasz), az új dal bemutatása, tanítása (33 válasz), a dallamfelismerés (21 válasz), a hangszerek kipróbálása, a közös zenélés (19 válasz), a motiválás (18 válasz), a mesére hívás, a ráhangolódás (18 válasz), az ének-kíséret (15 válasz), valamint a ritmusérzék fejlesztése (10 válasz).

Arra a kérdőív végén elhelyezett kérdésre, hogy a válaszadó *lát-e lehetőséget abban, hogy hangszer(ek) segítségével fejlessze a zenei kreativitást? Ha igen, milyen módon*, szabad, szöveges válaszokra volt lehetőség. A válaszadói itt azt hangsúlyozták, amit a maguk pedagógusi gyakorlatában a legfontosabb elemnek tartottak. A kérdésre 190 válasz érkezett (N=190). 12 fő nem válaszolt/nem tudja. 23 fő (12,01%) nem lát lehetőséget arra, hogy a zenei kreativitást hangszerek segítségével fejlessze. 167 fő (87,89%) viszont lehetségesnek tartja, hogy a hangszereket – legyenek azok dallamjátszó vagy ritmushangszerek – a zenei kreativitás fejlesztésében hatékony eszközként alkalmazza. Ezek közül 159 olyan válasz állt rendelkezésemre, melyben a válaszadó pedagógusok részletesebben kifejtették a hangszerek alkalmazásának módjait, a fejlesztésben alkalmazott módszereiket. A kérdésre adott nemleges választ adók közül 19 fő írta le hosszabban azt, hogy miért gondolja úgy, hogy a hangszerek nem alkalmazhatók az óvodában a zenei kreativitás fejlesztésének eszközeként.

A legtöbbit előforduló módszerek, alkalmazási területek ezek voltak:

- Egyéni és csoportos hangszeres játék, improvizáció: 59 válasz, 31,05%
- Zenei alapképzettség elősegítésére: 14 válasz, 7,36%
- Hangszerkészítés: 12 válasz, 6,31%
- Dallamfelismerés, daltanulás: 11 válasz, 5,78%
- Zenehallgatás: 11 válasz, 5,78%
- Motivációs eszközként alkalmazva: 10 válasz, 5,26%

Akik azt jelölték, hogy nem látnak lehetőséget a zenei kreativitás hangszeres segítséggel történő fejlesztésére, a leggyakrabban ezt fogalmazták meg:

- Nem, vagy nagyon kevéssé tudok hangszeren játszani, ezért nincs rá lehetőségem: 7 válasz, 3,68%
- Nincsen ötletem, először magamat kellene fejlesztenem: 3 válasz, 1,57%

- Az óvoda felszereltsége, anyagi helyzete nem teszi lehetővé: 2 válasz, 1,05%
- Ez a típusú fejlesztés nem áll hozzám elég közel ehhez. Nem foglalkozom vele: 2 válasz, 1,05%

Záró gondolatok

Kutatásunk arra mutatott rá, hogy minél korábban fel kell hívni arra a figyelmet, hogy a pedagógus tolerálni tudja az ötleteket és a produktív gondolkodást. Ez a szemlélet azt az alapvető társadalmi igényt fejezi ki, hogy minél többen, lehetőleg mindenki, rendelkezzen azzal a képességgel, hogy a megszokottat ne tekintse természetesen, hanem – természetesen igazodva a már eddig megszerzett ismereteihez, felhasználva azokat – képes legyen ettől eltérően látni, gondolkodni, alkotni, új elképzelésekkel előállni és azokat megvalósítani. Margaret Mead kutatásainak analógiájaként (Mead, 1928): ha a környezet (pedagógiai elvárások) túl sok tradicionális elvárással szabályozza az oktatás módját, akkor a kreativitás kevesebb teret kap, mint ahol a kezdeményezések, a kifejezési formák nem ütköznek akadályokba.²

Irodalom

Amabile, T. (1983). *Social psychology of creativity*. New York, Springer.

DOI: <https://doi.org/10.1007/978-1-4612-5533-8>

Csikszentmihályi M. (2014): *Kreativitás*. Budapest, Akadémiai Kiadó.

Forrai K. (1994): Zenei nevelés – zenehallgatással. In: Hovánszki J.-né és Ludánszki L.-né (szerk.). *Zenei nevelés az óvodában : Szöveggyűjtemény az óvóképző főiskolák hallgatói számára*. Kézirat, Hajdúböszörmény, Hajdúböszörményi Óvóképző Főiskola.

Kodály Z. (1958). *Zene az óvodában*. Budapest, Zeneműkiadó.

Lorenz, E. és Lundvall, B. A. (2009). Creativity at work in the European Union. In: Villalba, E. (ed.). *Measuring Creativity : Proceedings for the Conference, "Can Creativity be Measured?"*, Brussels, May 28-29, 2009, Publications Office of the European Union, pp. 157-181., ISBN 978-92-79-12862-2.

DOI: <https://doi.org/10.2760/11878>

Mead, M. (1928). The role of the dance. In: *Mead, M. Coming of age in Samoa : A Psychological Study of Primitive Youth for Western Civilisation*. New York, William Morrow Company. pp. 92-101.

URL: <https://bit.ly/46HxloR> | <https://bit.ly/3Rq8RMd>

Tóth L. és Király Z. (2006): Új módszer a kreativitás megállapítására: A Tóth-féle kreativitás-becslő skála (TKBS). *Magyar Pedagógia*, 106(4), pp. 287-311.

URL: <https://bit.ly/47FAyG>

---

² Mead Margaret (1928) antropológiai vizsgálatai megerősítették, hogy a különböző kultúrákban, ha az adott társadalom nem engedi meg tagjainak a tradícióktól való eltérést, az komoly gátja az egyéni kreatív megnyilvánulásoknak.

• A tanulmányban előforduló webes hivatkozások legutolsó ellenőrzési időpontja: 2023. december 1.